

O'ZBEKISTONDA OZIQ – OVQAT XAFSIZLIGINI TA'MINLASHNING IJTIMOY EKOLOGIK MUOMMOLARI.

Zokirov X.X

Termiz davlat universiteti Ekologiya va tuproqshunoslik kafedrası professori.

Po'latova Umida Jalilovna

*Termiz davlat universiteti Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi ta'lim yo'nalishi
125-guruh talabasi.*

KIRISH

Respublikaning ichki iste'mol bozorini himoya qilish hamda oziq- ovqat mahsulotlari va nooziq-ovqat mollari asosiy turlari iste'molini muayyan darajada saqlab turish chora-tadbirlari ko'rilganligi aholini ijtimoiy jihatdan himoyalash va ularning turmush darajasini oshirishning ikkinchi eng muhim yo'nalishi bo'ldi. Islohotlar chuqurlasha borgan sari Respublika aholisi manfaatlarini himoya qilishning mutlaqo yangi tizimiga o'tish boshlandi.

Bunda ichki narxlarni jahon narxlari darajasiga tez tenglashtirib olish va aholi daromadlarini shunga muvofiq ravishda oshirish yo'li bilan himoyalash chora-tadbirlari ko'rildi. Mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish strategiyasi «Makroiqtisodiy barqarorlikni yanada mustahkamlash va iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini saqlab qolish, jumladan, Davlat byudjeti barcha darajada mutanosib, milliy valyuta va ichki bozordagi narx darajasi barqaror bo'lishini ta'minlash – eng muhim ustuvor vazifamiz»[1].

Oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasi birinchi bor 1974 yilda Jahon oziq-ovqat sammitida taklif qilingan bo'lib, "oziq-ovqat iste'molining barqaror o'sishini ta'minlash hamda ishlab chiqarish hajmi va narxlarning o'zgarishlarini qoplash uchun asosiy oziq-ovqatlarning dunyoda yetarli jamg'armalari har doim mavjudligini" anglatadi. Keyingi yillarda oziq-ovqat mahsulotlarining xavfsizligi va to'yimliliigi hamda shaxsiy hohishlarni ham inobatga olish maqsadida oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasi kengaytirildi.

Oziq-ovqat xavfsizligi sohasida mavjud zamonaviy adabiyotda juda ko'p tushuncha va ko'rsatkichlar mavjud. Oziq-ovqat xavfsizligiga oid ko'p tushunchalar va ko'rsatkichlar mavjudligiga qaramay, mazkur g'oyaning o'ta muhimligini hamma e'tirof etgan. 1996 yilda Jahon Oziq-ovqat xavfsizligi sammiti oziq-ovqat xavfsizligini shart sifatida belgiladi: "...barcha odamlar o'z oziqlanish ehtiyojlari va shaxsiy hohishlariga binoan hamda faol va sog'lom hayotni ta'minlash uchun yetarli miqdorda xavfsiz va to'yimli oziq-ovqat mahsulotlariga yetarli va iqtisodiy jihatdan ega bo'la olishi". 2001 yilda oziq-ovqat xavfsizligi g'oyasiga moddiy va iqtisodiy imkoniyatdan tashqari ijtimoiy imkoniyat tushunchasi ham qo'shildi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Hozirgi FAO belgilagan tushuncha mazkur qo'shimcha jihatni quyidagicha aks ettiradi: "barcha odamlar o'z oziqlanish ehtiyojlari

va shaxsiy hohishlariga binoan hamda faol va sog'lom hayotni ta'minlash uchun yetarli miqdorda xavfsiz va to'yimli oziq-ovqat mahsulotlariga ega bo'lishi uchun jismonan, iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlari mavjudligi oziq-ovqat xavfsizligi ta'minlandi deganidir"

Iqtisodiy imkoniyat aholining barcha ijtimoiy qatlamlari yetarli miqdorda oziq-ovqat mahsulotlarini xarid qilishga qurbi yetishini bildiradi. Boshqacha aytganda, iqtisodiy imkoniyat uy xo'jaliklar oziq-ovqat xaridi uchun yetarli daromadga egaligi va mamlakat oziq-ovqat importi uchun yetarli xorijiy valyutaga egaligini bildiradi.

Ijtimoiy imkoniyat madaniyat yoki dindan qat'iy nazar, butun aholi vdolatli ravishda oziqovqat bilan ta'minlanishini anglatadi. Foydalanish: muvofiq oziqlanish, toza suv, sanitariya va sog'liqni saqlash orqali oziq-ovqat iste'mol qilish bilan barcha fiziologik ehtiyojlar qondiriluvchi holatga yetish. Biror ko'rsatkichga yetishmaslik oziq-ovqat xavfsizligi darajasi pastligi yoki oziq-ovqat yetishmasligiga olib keladi.

Milliy darajada oziq-ovqat xavfsizligiga darajasining tahlili oziq-ovqat balansi (OOB) da, ya'ni mamlakatda oziq-ovqat mavjudligida aks ettiriladi. OOB muayyan davrda mamlakatda oziqovqat ta'minoti va inson iste'moli uchun mavjud oziq-ovqat miqdori va ularning ozuqaviy qiymatiga oid statistik ma'lumotlarning hisob-kitoblarini ta'minlaydi. Oziq-ovqat balansida oziq-ovqat, qishloq xo'jaligi va importga oid ma'lumotlar yig'ilgan bo'lib, mamlakatda oziq-ovqat va

qishloq xo'jaligi sharoitini hamda mamlakat qay darajada importga qaramligini (importga qaramlik ko'rsatkichi) baholashga imkon beradi.

Tadqiqotning maqsadi. O'zbekistonda aholining oziq-ovqat hamda qishloq xo'jaligi mahsulotlariga bo'lgan extiyojlarni to'la qondirish, oziq-ovqat bozoridagi barqarorlikni ta'minlash yo'lida faoliyat yuritadigan muhim tarmoq – agrar sohasida islohotlarni yanada chuqurlashtirish masalasiga katta e'tibor qaratilmoqda. Oziq-ovqat xavfsizligi mamlakat aholisining asosiy oziq-ovqat mahsulotlari bilan yetarli

darajada ichki imkoniyatlardan foydalangan holda ta'minlanishini, importga bog'liqlikni minimum darajasiga erishishni ifodalaydi.

Tadqiqot vazifalari. O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun ikki yo'nalishda chora-tadbirlar amalga oshirildi:

- ❑ qishloq aholisi tomorqa maydonlarini kengaytirish va yangilarini ajratib berish;
- ❑ qishloq xo'jaligi ekinlari tarkibini qayta ko'rib chiqish.

Davlatning oziq-ovqatga oid siyosati kartoshka, meva-sabzavot mahsulotlari bilan ham o'z-o'zini ta'minlashni ko'zda tutadi. Aholiga yetarli darajada chorvachilik mahsulotlari va o'simlik yog'i yetkazib berish, qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlash va saqlash uchun zarur bo'lgan bazani barpo etish, shuningdek, oziq-ovqat mahsulotlari asosiy turlarining yetarli zaxirasini shakllantirish, ularning chakana baholari barqarorligini ta'minlashga erishish, chetdan keltirilayotgan mahsulotlar hajmlarini qisqartirib borish kabilar ham oziq-ovqat xavfsizligini

ta'minlashning muhim yo'nalishlari hisoblanadi.

Qishloq xo'jaligidagi innovatsion jarayon - bu ilmiy ishlanmalarga asoslangan muayyan seleksion, agrokimyoviy, texnik va texnologik g'oyalarni yangi navlarga, gibridlarga, qoramol zotlariga, kimyoviy yoki biologik preparatlarga, texnologiyalar va uning ayrim tarkibiy qismlariga aylantirish va ularni bevosita ishlab chiqarishda qo'llashning yagona va uzluksiz oqimidir [2].

Oziq-ovqat xavfsizligi zamonaviy ekologik va tabiiy

iqlim sharoitlariga moslashtirilgan ekologik toza oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishni kengaytirish bilan barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirish bo'yicha loyihalarni amalga oshirish orqali qo'llab-quvvatlanadi.

FAOning oziq-ovqat tizimini o'zgartirish muammolari, shu jumladan uning

ijtimoiy va ekologik muammolarini hal qilish borasidagi qo'llab-quvvatlashini ta'kidlash o'ta muhimdir. FAO qishloq xo'jaligi va qishloq hududlarini rivojlantirishning keng ko'lamdagi masalalari bo'yicha texnik ekspertiza va bilim almashishni ta'minlaydi. Xususan, bularga yerdan barqaror foydalanish va uning tartibi, suv resurslarini boshqarish, qishloq xo'jaligi ekinlarini diversifikatsiya qilish, chorvachilik hamda iqlimga moslashtirilgan qishloq xo'jaligi usullarini joriy etish kiradi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki. O'zbekistonning iqlim o'zgarishiga nisbatan zaifligini hisobga olib, FAO mamlakatning iqlimga chidamli qishloq xo'jaligi usullarini rivojlantirishida yordam bermoqda.

Bu, o'z ichiga qurg'oqchilikka chidamli qishloq xo'jaligi ekinlarini taklif qilish, samarali sug'orish usullari va bir vaqtning o'zida atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish bilan birga hosildorlikni oshirish uchun iqlimiy optimallashtirilgan qishloq xo'jaligi usullarini oladi.

FAO O'zbekiston bilan ekologik muammolarni, jumladan cho'llanish, o'rmonlarning kesilishi va suv tanqisligini hal etishda hamkorlik qilmoqda. Shuningdek, u mintaqadagi davlatlar o'rtasida innovatsion qishloq xo'jaligi usullarini joriy etish, texnologiyalar va tadqiqot natijalari almashinuviga ham yordam beradi [3].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Iqtisodiy xavfsizlik. L.N.Xalikova, B.A.Iskandarov. Samarqand-2023
2. Agrar siyosat va oziq-ovqat xavfsizligi. D.N.Saidova, I.B.Rustamova, Sh.A.Tursunov. Toshkent-2016
3. Atrof-muhit holati to'g'risida milliy ma'ruza: O'zbekiston. Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o'zgarishi vazirligi. 2023-yil dekabr.